

En informationsvidenskabelig domæne-analyse af faget journalistik:

Om journalisters informationsbehov, arbejdsmetoder og kildebrug

Af Linda Isabella Fainburg

Introduktion

Baggrunden for udarbejdelsen af nærværende artikel er, at jeg finder det essentielt at analysere interaktionen mellem journalister og informationsspecialister (begrebet dækker over bibliotekarer, der har specialiseret sig "fagfagligt" og Cand. scient. bibl.'er), da jeg forventer, at medicområdet (aviser, bureauer, radio og TV.) er og fremover i større grad vil blive et potentielt arbejdsområde for informationsspecialister.

I Danmark har der indenfor informationsvidenskab - og den dertil hørende forskning indtil videre kun været en minimal interesse for journalisters informationsbehov, mens juristen og forskningsbibliotekaren Peter Blume har forsket i juridisk informationssøgning, og dennes betydning i en bredere kontekst:

"Juridisk information udgør grundlaget for en fastlæggelse af, hvorledes retstilstanden er på et bestemt område. **Informationssøgning indgår**

dermed som en del af en beslutningsproces, hvis mål er at bestemme hvilke regler, der gælder.. Juridisk information er ligeledes nødvendig, hvis man ønsker at finde ud af, hvad den **samfundsmæssige** begrundelse for en bestemt lovgivning er" (Blume, 1993, s 11).

Jeg mener, at Blumes betragtninger omkring juraens samfundsmæssige betydning også er gældende for journalistik og kommunikation, og det er derfor endnu en vigtig årsag til, at informationsvidenskab må forholde sig til dette domæne.

I USA har man på forskellige universiteter bl.a. Rutgers, hvor Nicholas J. Belkin underviser integreret kommunikations og Informationsvidenskabsstudiet, og i Norge er Bibliotekshøjskolen og Journalisthøjskolen slået sammen, og det er efter min mening rationalt. Saracevic sammenligner da også de to områder med hinanden, og han konkluderer, at begge domæner beskæftiger sig med den humane interaktion, med den kommunikative teknologi, in-

formationsteori, systemteori m.m. (Saracevic, 1992).

De to domæner har endvidere en række arbejdsmetoder tilfælles såsom informationshåndtering, research (indenfor journalistik betyder research undersøgende metode, mens det indenfor informationsvidenskaben er en litteratursøgningsmetode) og formidling. Men ifølge Hjørland (1992, s.127) er forskellen, at informationsvidenskabens kerneområder er videnskabelig og faglig viden. Denne viden må fremme den videnskabelige erkendelse og facilitere løsningen af faglige problemer, mens kommunikationsområdet derimod beskæftiger sig med kommunikationens betydning for meningsdannelsen i samfundet og for viden set i forbindelse med oplysning, politisk påvirkning, underholdning etc. Og det er en essentiel distinktion, som også vil blive fastholdt i denne artikel.

Erkendelsesteoretisk bekender mig til historismen,

"historisme betegner i erkendelsesteoretisk sammenhæng det synspunkt, at det ikke blot er sådan, at den enkeltes meninger i et eller andet omfang er afhængig af historiske og sociale forhold (hvad der er ukontroversielt) men at hvad der er god begrundelse, hvad det vil sige at være begrundet i at mene noget, og hvad det vil sige, at en mening er sand eller falsk, er bestemt af historiske eller samfundsmæssige forhold" (Riis Flor, 1993, s. 96.).

Og i lighed med Winograd og Flores (1987) og Marianne L. Christensen (1993) mener jeg, at hermeneutikken er en anvendelig metode for informationsvidenskaben. Hermeneutik er læren om fortolkningen af meningen i tekster. Formålet er at komme frem til en gyldig og fælles forståelse af meningen med en tekst. Ordet tekst skal forstås i en bred kontekst, og kan således også være IR-systemer. Det er endvidere hensigten at etablere en fælles forståelse og konsensus og mere generelt at kunne formidle mellem forskellige historiske og kulturelle traditioner.

Tolkninger af meninger er kendetegnet ved en hermeneutisk cirkel/spiral, idet forståelse af en tekst sker gennem en proces, hvor helhedsmæssige meninger af teksten søges udtrykt, og hvor meningen af de enkelte dele bestemmer den helhedsmæssige mening af teksten, og den enkelte mening kan så igen komme til at forandre meningen af helheden o.s.v. Processen er i teorien uendelig, men i praksis stopper den, når man er nået frem til en rimelig og gyldig mening - fri for indre modsigelser (Christensen, 1993).

I forlængelse af ovenstående erkendelsesteoretiske standpunkt vil den informationsvidenskabelige domæneanalyse inkludere en videnskabsteoretisk og sociologisk analyse af vidensdomænet journalistik. Dette indebærer, at informationsbehov og problemer ikke primært analyseres med udgangspunkt i enkeltindviders subjektive univers og psykologi men ud fra domænet.

Denne artikel er struktureret således, at der er en kort diskussion af hvilket informationsbegreb, der er relevant i en journalistik kontekst, da informationsbegrebet må defineres, således at det er adækvat i forhold til domæneanalysen. Dernæst vil der være en diskussion og en kritik af Robert S. Taylors (1968) informationsbehovsteori, og informationsbehovets natur vil blive sat i relation til journalister d.v.s. dette domænes kollektive informationsbehov. Da denne afhandling centrerer sig om domæneanalyse, vil der være en kort diskussion af, hvorledes informationsvidenskaben forholder sig til relevansen af domæneviden.

Jeg mener, at det er nødvendigt, at informations-specialister har en generel domæneviden, hvis de skal assistere journalister optimalt i forbindelse med litteratursøgning; en viden der inkluderer kendskab til journalisters informationsbehov, arbejdsvilkår, arbejdsmetoder og litteratursøgningsmetodik d.v.s. deres anvendelse af kilder herunder deres håndtering af databaser. Derfor følger en diskussion af om

journalistik er en samfundsvidenskab (samt hvilke krav, der stilles til videnskabelighed) eller ej, et afsnit om journalisters anvendelse af kilder - herunder deres IR-viden, og endelig er der til sidst en perspektivering til hvilke potentielle jobmuligheder, der er for informationsspecialister på medieområdet.

I efterfølgende afsnit er der en diskussion af informationsbegrebet.

1. Diskussion af et anvendeligt informationsbegreb for journalister

Siden Shannon og Weavers (1949) berømte informationsteori har informationsvidenskaben forsøgt at karakterisere og definere begrebet information mere præcist, trods dette er der ingen videnskabelig konsensus om begrebet. Grundlæggende for forståelse af information er at skelne mellem data, viden og information, hvor data er en håndgribelig størrelse, mens information og viden er mere uhåndgribelige og dermed vanskeligere at definere. Data kan defineres som,

"ved data forstås en repræsentation af kendsgerninger eller ideer på en formaliseret måde, som kan kommunikeres eller behandles af en eller anden proces" (Hjørland, 1992, s.21).

I informationsvidenskabens ca. 40 årige historie har forskellige paradigmer præget dens udvikling og samtidigt reflekteret meget varierede og nuancerede opfattelser af informationsbegrebet og dets rolle i et samfundsmæssigt perspektiv. Det er vigtigt at pointere, at formålet med journalistik - udover at informere nyheder ud til potentielle læsere, lyttere og seere - også tjener rent oplevelses- og underholdningsmæssige aspekter, men disse aspekter vil ikke blive behandlet nærmere her.

Machlup (1983, p. 657.) definerer information således,

"real information can come only from an informant - Information without and informant - without a person who tells something - is information in an only metaphoric sense".

hout a person who tells something - is information in an only metaphoric sense".

Denne definition ekskluderer processer i levende systemer, - herunder nervesystemet og det genetiske system, dog ikke kognition, idet disse processer kun involverer metaforisk information. Machlup synes at fremhæve det individuelle og subjektive og nedtone den sociale kontekst som relevant i en informationsproces, og han synes mindre påvirket af et domænes relevans for informationsbegrebet, som det også pointeres i Baerentsen og Suhr (1994), hvilket jeg synes er uheldigt for et informationsbegreb

"there have been writers who have been fascinated by notions of social information and social knowledge, in the senses of new information acquired or total knowledge possessed by society - where society was supposed to be something quite different from the individuals that compose it. The basic ideas of system-thinking seem to foster a belief in the reality of a whole apart from its components and their interactive relations. If information is something that reaches a mind, or several or many minds, it ought to be clear that a whole does not have a mind of its own and can neither receive nor process the information that have reached its members" (Machlup, 1983, p. 656).

Men derimod er Machlups krav til et hvilket som helst informationsbegreb, at der må være tale om kommunikation mellem mennesker, central, f.eks er det formålet med journalistik via artikler, radio og TV-udsendelser at kommunikere egen information videre til potentielle læsere, lyttere og seere d.v.s. at den information, som journalister indhenter ikke primært er tiltænkt dem selv. Belkins (1978, p.78) krav om at

"it should account for information's being requested or desired"

finder jeg også meget væsentlig for et informationsbegreb, dette gælder både for journalister og især

deres potentielle målgruppe, en målgruppe som al journalistik er afhængig af.

Buckland (1991, p. 50) vender problematikken på hovedet, idet han spørger, hvornår information ikke er information, og han konkluderer,

"we are unable to say confidently of anything that it could not be information".

Bucklands definition af informationsbegrebet synes næsten altomfattende. Han klassificerer tre helt centrale betydninger af begrebet (Buckland, 1991, p. 3-4):

1. Information as- process - what someone knows is changed when he or she is informed.
2. Information - as knowledge - the knowledge communicated concerning some particular fact, subject, or event; that which one is apprised or told; intelligence, news
3. Informations-as-thing - objects such as data and documents.

Det håndgribelige aspekt af informationsbegrebet - information-as-thing-, knytter sig traditionelt meget kraftigt til dokumentbegrebet, mens Bucklands dokumentbegreb rækker udover den snævre betydning af et dokument, f.eks. kan objekter som en antilope opfattes som et dokument, hvis og såfremt denne er "fikseret" til informationsmæssige formål (Buckland, 1991). Efter min mening er dette dokumentbegreb alt for vidtfavnende og sandsynligheden for at informationsspecialister kommer til at klassificere antiloper på lige fod med tekster, software, film, billeder, elektroniske databaser m.v. er nok ikke stor.

Henning Spang-Hanssen (1974, s.49.) mener, at følgende kriterier bør være til stede for at et dokument indhold kan karakteriseres som information, når der tænkes på en specifik bruger af dokumentindholdet: 1. være forståeligt for vedkommende 2. komme ham/hende ved d.v.s. være af relevans for vedkommende samt 3. bringe vedkommende noget

nyt. Disse tre krav til et informationsbegreb synes pragmatiske, især i forbindelse med domænet journalistik. Forståelighed er en vigtig del af en journalistisk formidlingspraksis både, hvad angår indhold og sprog, f.eks. er det almindelig journalistisk praksis, at man er varsom med brugen af fremmedord og fagudtryk for at dække en så bred del af befolkningen som mulig, dog er der også niveauforskelle indenfor journalistik f.eks. på Information og Ekstra Bladet. Spang-Hanssens anden og tredje krav til et informationsbegreb svarer til Bucklands information-as process og information-as-knowledge.

Og ifølge Hjørland og Albrechtsen (1994a, s.1) opnås den bedste forståelse af information ved at undersøge vidensdomæner som "**thought or discourse communities**," der må betragtes som dele af samfundets arbejdsdeling, og videre

"Knowledge organization, structure, cooperation patterns, language and communication forms, information systems and relevance criteria are reflections of the objects of the work of these communities and of their role in society. The individual person's psychology, knowledge, information needs, and subjective relevance criteria should be seen in this perspective".

Denne forståelse af begrebet information synes jeg er central, selvom det egentlig ikke er en definition af begrebet information men snarere en pointering af, at information må betragtes ud fra den kontekst, den indgår i, det gør det dog ikke mindre væsentligt, for det er netop også denne artikels sigte at betragte information således.

Endvidere konstaterer Hjørland (1992, s.73), at det er nødvendigt at tage udgangspunkt i hvilke konsekvenser forskellige informationsopfattelser har for BDI- områdets teori og praksis, samt hvilke menneske- samfunds- og videnssyn, der ligger til grund for de forskellige definitioner. Det samme må gælde informationsbehovets natur, og informationsbehovet behandles i næste afsnit.

2. Diskussion af informationsbehov

Et biblioteks- og informationssystems væsentligste formål er at opfylde brugeres og potentielle brugeres behov for information. Hjørland (1993, s. 172.) finder det vigtigt ikke at forveksle begrebet behov med efterspørgsel, f.eks. kan efterspørgslen efter dokumenter være ringe, fordi biblioteker forekommer for upraktiske og utilgængelige for brugeren, men alligevel eksisterer brugerens informationsbehov, og jeg er enig med ham heri.

Som behov adskiller informationsbehovet sig fra andre typiske behov f.eks. føde, søvn, sex og præstationsbehov ved at være middel til at tilfredsstille mere primære behov. En journalists informationsbehov er afhængig af at, dem der administrerer aviser, radio, tv, m.v. mere eller mindre kræver, at deres medium kommer først med væsentlige nyheder, d.v.s. konkurrencemomentet mellem de enkelte medier er essentielt.

Litteraturen om "Information Retrieval" behandler ifølge Hjørland stort set ikke dette problem om de mere almene behov eller om forholdet mellem de specifikke og almene informationsbehov, men forudsætter implicit, at der er tale om meget specifikke behov (Hjørland, 1993).

Derimod har Robert S. Taylors (1968) teori om informationsbehov spillet en stor rolle indenfor informationsvidenskaben, den er ifølge Hjørland i

"Current Contents udnævnt til citation classics ved sin fremkomst virkede den som et stort inspirationsgrundlag, fordi den kunne forbinde informationsvidenskabelige problemstillinger med psykologi, og herved kom til at fungere som et metodologisk afsæt for den unge informationsvidenskab" (1993 s. 178.).

Men et relevant spørgsmål er om denne teori stadig er operationel og relevant for informationsvidenskaben. Ifølge Ingwersen (1992, s. 112-113) indeholder Taylors informationsbehovsteori,

"The most interesting theoretical assumptions about how an information need or information problem may develop in the mind of a user.. His work is a significant innovation in IR research, since it postulates that a particular psychological state of mind in the user may lead to an expressed request for information. Directly and indirectly, the theory has inspired several research projects of both empirical and analytic nature up to the present day".

Jeg vil i det følgende karakterisere og kritisere Taylors teori. Taylor foreslår fire niveauer i en behovsudvikling, der resulterer i spørgsmålformuleringer om information til et IR-system eller til en informationsspecialist; denne behovsudvikling udvikler sig kontinuert "inde i hovedet på brugeren". De fire niveauer er som følger:

- Q1 the actual, but unexpressed need for information (the visceral need);
- Q2 the conscious, within-brain description of the need (the conscious need);
- Q3 the formal statement of the need (the formalized need);
- Q4 the question as presented to the information system (the compromised need);

(Taylor, 1968).

Det problematiske ved Taylors teori er for det første ifølge Hjørland (1993), og jeg er enig med ham, at informationsbehov ikke udvikler sig kontinuert, idet en given information kan forrykke hele den problemstilling, der gav anledning til behovet. Endvidere er det, der udvikler sig "inde i hovedet" ikke primært behovet, men **erkendelsen** af det problemområde, der giver anledning til informationsbehovet. Informationsbehovet kan ikke udgøre et selvstændigt udviklingsforløb i forhold til erkendelsesudviklingen.

For det andet har en almindelig tolkning af Taylor indenfor informationsvidenskaben været, at informationsspecialisten via dialog med brugeren skal interviewe brugeren tilbage til Q2 og Q3, og det er

absurdt, da man ved Q2 ikke kan udtrykke sit informationsbehov.

For det tredje er Taylors fire stadier svært anvendelige i forbindelse med journalister, da journalister som oftest på forhånd har fået at vide hvilket emne, de skal skrive om, samt på forhånd har kontaktet mundtlige kilder, d.v.s. at journalister kan udtrykke sig i kompromisform uden at gennemløbe faserne Q2 og Q3. Endvidere er jeg enig med Hjørland (1993, s. 200) i, at hvis kommunikationen mellem bruger og informationsspecialist skal fungere optimalt, så må begge have præcise og omfattende billeder af hinandens viden. Det forholder sig for øvrigt også således, at "the familiarity effect" hvor brugeren har kendskab til informationsspecialisten og omvendt (Ingwersen, 1992, p.114) gør sig gældende indenfor medicområdet.

For at skelne mellem individuelle og kollektive informationsbehov inddrager Hjørland - inspireret af Habermas - begrebet erkendelsesinteresser. Erkendelsesinteresser henfører til Habermas' teori, der karakteriserer forskellen mellem naturvidenskabens, samfundsvidenskabens og humanioras erkendelsesinteresser, og indenfor de tre videnskabelige retninger skal de enkelte fags problemer, metodologi og erkendelsesinteresser analyseres og afklares. Ifølge Hjørland er der to former for erkendelsesudvikling - individuel og kollektiv.

Det givne individuelle informationsbehov er primært bestemt af forsknings/arbejdssituationen, sekundært af brugerens hidtidige studier af relevans for arbejdssituationen. Den kollektive erkendelsesudvikling er disciplinens faghistorie, der er nået fra erkendelse som et overfladisk fænomen til en dybere erkendelse af disciplinens/forskningens mere abstrakte og almene væsen (Hjørland, 1993).

Selvom Hjørland primært beskæftiger sig med videnskabelige informationsbehov på et abstrakt videnskabsteoretisk niveau, synes hans inddeling i erkendelsesinteresser mere pragmatiske i forbindelse

med domænet journalistik og journalisters informationsbehov. En nærmere karakteristik af journalisters arbejdsmetoder og erkendelsesinteresser, der bestemmer, hvilket informationsbehov journalister har og det heraf følgende behov for informationskilder følger i senere afsnit. Men i næste afsnit følger en informationsvidenskabelig diskussion af begrebet domæneviden.

3. Diskussion af domæneviden

I dette afsnit vil tre forskellige domænebegreber indenfor tre forskellige informationsvidenskabelige paradigmer: "Det kognitive synspunkt/Det kognitive paradigme, det domæneanalytiske paradigme og anden ordens kybernetik" kort blive karakteriseret og diskuteret. De to sidstnævnte kan måske bedre betegnes som præparadigmer, da de ikke udgør et etableret og dominerende paradigme indenfor informationsvidenskaben, og desuden er det karakteristisk for et præparadigme, ifølge Kuhn, at det diskuterer og kritiserer grundlaget indenfor en viden (Brier, 1994a); dette er netop karakteristisk for Hjørland og Brier (1994b). Ifølge Hjørland (1994d) har der hidtil kun været en ringe interesse for domæneanalyser, de har nærmest haft en quasi-eksistens (Hjørland & Albrechtsen 1994a) indenfor informationsvidenskaben, men som det vil fremgå af følgende, er dette efter min mening ved at ændre sig.

For Peter Ingwersen udgør domæneviden en del af den viden som både bruger og intermediær, som også kan være systemet i sig selv, må være i besiddelse af, når der designes intelligente prototyper som mediatormodellen og brugervenlige grænseflader, f.eks har Peter Ingwersen designet et emneordssystem til Folketinget (Ingwersen, 1994). I den detaljerede og omfattende prototype "mediatormodellen" har Ingwersen udover flere forskellige systemdele, herunder en brugermodel, også inddraget en domænemodel, der blandt andet forholder sig til videnskabelige paradigmer (Ingwersen, 1992).

Domæneviden må dog ses i perspektiv af den individuelle brugers kognitive strukturer, byggende på bl.a psykologi (hvorledes er menneskets hjerne indrettet? Hvorledes er menneskets hukommelse? og hvorledes perciperer mennesket informationer?), og det er essentielt i en informationsformidlingsproces at bringe harmoni mellem forskellige kognitive strukturer f.eks brugerens, systemdesignernes og forfatterens kognitive strukturer. Foruden disse individuelle vidensstrukturer omtaler Ingwersen også kollektive kognitive strukturer, hvilket betegner en gruppes overensstemmende vidensstrukturer, f.eks blandt forskere i forhold til en specifik disciplin. Denne gruppe har via uddannelse og praksis fået et fælles forståelsesgrundlag (Ingwersen, 1992), men Ingwersen synes ikke teoretisk at have taget konsekvenserne af disse kollektive kognitive strukturer og domæneviden, når han konstruerer modeller som mediatormodellen, d.v.s. indførslen af domæneviden, får ikke konsekvenser for systemdesignet som helhed.

For Birger Hjørland er domæneviden derimod det mest relevante for informationsvidenskaben, som han primært mener, må forstås som en samfundsvidenskab, idet dens genstand er samfundsmæssigt produceret og formidlet information og viden (Hjørland, 1993, s. 143). Jeg vil kun kort karakterisere denne teori, da denne er så omfattende, at den kunne have udgjort en artikel i sig selv. Hjørlands teori er primært udformet i relation til domænet klassifikation og indeksering, hvilket må udgøre fundamentet for en følgende teori om informations-søgning/emnesøgning.

Et dokument's emner er dets erkendelsesmæssige potentialer, som skal erkendes og analyseres ud fra en domæneanalyse, der inkluderer en videnskabsteoretisk, sociologisk og historisk analyse af vidensdomæner, d.v.s. at informationsproblemer ikke primært skal analyseres med udgangspunkt i enkeltindviders subjektive univers. Hjørland kalder sin teori for "**det domæneanalytiske paradigme**" eller

det "**sociologiske-videnskabsteoretiske paradigme**".

Hjørland (1993, s.134) konstaterer endvidere, at

"informationsvidenskabens interesser ligger i høj grad i at forbinde vidensdomæner med individuelle forhold såsom beslutningsprocesser (herunder f.eks emneanalyse) informationssøgningsprocesser, informationsbehov etc. Det vil sige, at informationsvidenskabens interesser i meget høj grad ligger i brændpunktet mellem sociologi, psykologi, lingvistik og filosofi... Der har manglet forbindelsesleddet imellem psykologiske og sociologiske planer".

Hjørlands domæneteorier fokuserer primært på videnskabelige domæner, men han mener selv, at teorien er generel, d.v.s. at den også kan anvendes indenfor skønlitteratur, musik og hobbylitteratur,

"også børnebøgers og skønlitterære værkers emner er deres erkendelsesmæssige potentialer.. Forskellige formidlingsteorier, æstetiske teorier og litterære teorier har forskellig opfattelse af litteraturs funktioner og kvaliteter, herunder værkernes emner/erkendelsesmæssige potentialer" (Hjørland, 1993, s.84).

I Hjørland (1994d, s.21) pointeres dog, at dette kan være vanskeligt,

"Hvorvidt en almen teori om informationssøgning er en tilstrækkelig bred teoriramme til også at dække f.eks litteratur, musik og billedmedier. Selv vil jeg mene ja, men jeg forstår godt mange humanistiske kollegers betænkelighed, fordi det meste af den hidtidige informationsvidenskabelige forskning har været dyrket alt for snævert og positivistisk".

Desværre giver Hjørland ingen eksempler på, hvorledes man kan lave domæneanalyser af fag, der ikke er videnskabelige.

Briers (1994b, s.19) teori er baseret på anden ordens kybernetik samt semiotik og sprogspilsteori:

"jeg tror, at en vigtig lære af indsigten i det informationelle områders kompleksitet er, at vi skal lave maskiner, der kan hjælpe i denne funktion, men ikke bilde os ind, at vi kan lave erstatninger for den professionelle formidler uden at tabe noget meget væsentligt. Jo mere information der bliver, des vanskeligere bliver det at finde den bedste og mest relevante til en givet opgave. Det vil bl.a i stigende grad kræve indsigt i de forskellige fagområder eller vidensdomæner. Disse domænespecifikke undersøgelser må foretages ud fra en videnskabsteoretisk og kommunikativ, semiotisk horisont, og er af praktisk videnskabssociologisk art. Det må gøres med **anden ordens kybernetikkens** forståelse for, at de produktions-, genfindings- og brugerkredsløb, der danner sig gennem historiens forløb mellem forskellige producent-, bruger og formidlingsgrupper (bibliotekarer f.eks.) er selvorganiserede socialt kommunikative systemer, der lukker sig omkring vidensdomænet og systemets egen indre organisation og selvopretholdende orden bl.a i form af klassifikations- og indekseringssystemer".

Briers udgangspunkt er naturvidenskaben (mens Hjørlands er samfundsvidenskaben) og ud fra informationsteori og neurofysiologi-etologi bevæger han sig ind i kybernetikken, semiotikken og sprogfilosofien, og han fremhæver vigtigheden af at disse fag udnyttes pragmatisk i informationsvidenskaben. Men det er svært at se, hvorledes hans teori skal anvendes i praksis både generelt og i forbindelse med domænet journalistik.

Og Brier vurderer Hjørlands domænet teori således,

"Hjørlands (1993) redegørelse bærer langt indenfor videnskabens verden, men videnskabssdomæner kan ikke fungere som teorigrundlag indenfor andre former for praksis... Men da disse modeller må udvides til at gælde andre brancherområder, kan der derfor kun gives meta og transvidenskabelige modeller" (Brier, 1994b, s. 20).

Brier nævner desværre ikke, hvilke andre brancherområder, som Hjørlands teori ikke dækker, og kritikken mod Hjørland synes hård, idet Briers egen domænet teori også synes meta og transvidenskabelig.

Og Ingwersen (1992, p.51.) finder også Hjørlands teori problematisk:

"the problem is simply to find this god-like domain supervisor who, from a cognitive viewpoint, cannot be completely objective but constantly subjective as a conceptual interpreter".

Hjørland (1994c) kommenterer følgende til denne kritik af sin teori, at han ingen steder skriver, at en given emneangivelse kan være objektiv, men han tværtimod fremhæver en emneanalyses subjektivitet. Men han mener følgende,

"Jeg søger ikke grundlaget for indeksering m.v. i brugernes subjektive opfattelser, således som jeg forstår kognitive synspunkter, men i en videnskabelig metode, som jeg også understreger ikke er ufejlbarlig. Problemet med periodiske modifikationer af dokumentrepræsentationer er ikke mindre i et system, der bygger på en kognitiv opfattelse" (Hjørland 1994c, s. 67).

Denne diskussion vedrørende objektiv og subjektiv indeksering er vanskelig, især fordi der ikke er konsensus om, hvordan begreberne objektiv og subjektiv defineres.

Men trods denne polemik, er divergenserne mellem det kognitive versus det domæneanalytiske langsomt ved at "opløses", og Hjørland (1994c) roser, således Peter Ingwersen for værdifulde undersøgelser af låner-bibliotekar dialoger, at Ingwersen fremhæver det menneskelige aspekt fremfor en ren teknologifikseret linie, samt han i lighed med Hjørland selv inddrager hermeneutiske opfattelser.

Men alt andet lige kræver Hjørlands teori meget af informationsspecialisten, som skal være mere som en filosof eller sociolog, og dette kræver et mere generelt perspektiv end en ordinær fag/emnespecialist

kan fremvise. Informationsvidenskaben som disciplin skal give en generaliseret viden om paradigmer, metoder, vidensproduktion og viden i et større socialt, historisk og politisk perspektiv (Hjørland & Albrechtsen 1994a). Dette er problematisk, da bibliotekaruddannelsen ikke i tilstrækkelig grad opøver disse kvalifikationer, og de studerende først på overbygningsuddannelsen præsenteres for problematikken.

Jeg vil i de følgende afsnit karakterisere domænet journalistik, som er et meget sammensat domæne indeholdende mange niveauer. Det domæneanalysen vil fokusere på er, hvorvidt journalistik er en samfundsvidenskab eller ej, samt hvis dette er tilfældet i hvilken grad, hvilke kilder journalister benytter, og hvorledes de benytter disse. Til det formål har jeg valgt autoritative kilder indenfor domænet. Denne karakteristik af journalistik og journalister vil senere kunne anvendes til design af systemer, det være sig brugervenlige grænseflader og indekseringssystemer (som jeg har planlagt at gøre i senere arbejder).

4. Den samfundsvidenskabelige versus den engagerede metode i journalistikken

Som antydnet i overskriften står de to arbejdsmetoder i modsætning til hinanden. Det er væsentligt at forholde sig til, om journalister arbejder ud fra en videnskabelig metodik eller om journalister arbejder intuitivt, subjektivt og engageret, for dette vil have betydning for deres informationsbehov og kildebrug.

Den amerikanske forsker og underviser i massemedier på universitetet i Michigan, dr. Parsigian påpeger ud fra en empirisk undersøgelse, hvor 74 journalister ansat på dagblade over hele USA blev kontaktet, at journalisters arbejdsmetode er samfundsvidenskabelig. Det der er karakteristisk for en videnskabelig metode er, at den er systematisk, analytisk og grundig, og dette er ifølge Parsigian karakteristisk for journalistik, da journalisters ar-

bejdsproces i tilknytning til forberedelsen af en nyhedshistorie er følgende:

1. Redaktøren repræsenterer historiens problem
2. Udforskning af problemet (indsamling af baggrundsstof f.eks ved hjælp af "gamle" artikler)
3. Forberedelse af informationsindsamlingsstrategi (Hvilke informationer og hvorfra??)
4. Indsamling af data (fra mange forskellige kilder)
5. Ordning af data (skimme data, organisere dem og få overblik over forløb f.eks en bestemt hændelse)
6. Analyse af data
7. Konkludere og sammenfatte
8. Skrive historien

Faserne i processen er overlappende, og det er almindeligt, at journalister vender tilbage til tidligere processer for at revurdere deres arbejdsmetode. Parsigian pointerer dog, at journalisters deadline sætter grænsen for research, mens man indenfor samfundsvidenskaben har længere tid til researchen (Parsigian, 1987). Der er ikke lavet tilsvarende undersøgelser i Danmark.

Men også de danske forskere Birgitte Boesen og Erik Lund sammenligner journalisten og samfundsforskeren. De påpeger, at begge erhvervsgrupper har til opgave at fremlægge og fortolke data, og til begge erhvervsgrupper stilles der krav om, at det gøres på en vederhæftig måde (Boesen, 1989).

Journalisten Erik Valeur kritiserer derimod i en debatbog den samfundsvidenskabelige metode, der indlæres på Journalisthøjskolen for at være for faktaorienteret og baseret på paratviden. Journalistikken er karakteriseret ved, at det er den dokumenterende researchmetode, der tæller. Endvidere er der en ophobning af biografiske informationer som årstal, stednavne mv. Hovedvægten lægges på objektivitet og distance (Valeur, 1993).

Det forårsager, at journalistikken mangler engagement, patos, indignation og indlevelse

"det gamle ideal om at være journalist før menneske indeholdt paradoksalt nok et ret insisterende menneskeligt engagement, mens det nye om at være begge dele - hver for sig - indeholder en drift mod at betragte verden professionelt, med en distance, som mange netop synes er udfordringen i deres fag. Pionerne opfattede journalistikken som et værktøj for deres personlige engagement - efterkommerne har gjort værktøjet til et mål i sig selv" (Valeur, 1993, s.17).

Endvidere mener han ikke, at journalister arbejder som samfundsforskeren

"Journalisten er ikke som forskeren en ekspert med et anerkendt sæt af metoder og en videnskabelig fremgangsmåde, som alle er enige om, og som skal være opfyldt for at researchen kan offentliggøres... Researchen vil til en hver tid bestå af et tilfældigt antal kilder og informationer. Materialet ville måske med andre informationer, se helt anderledes ud" (Valeur, 1993, s. 101).

Det er efter min mening essentielt erkendelsesteoretisk at være klar over, at journalistik i praksis dækker over mange og differencerede niveauer bl.a. afspejlende sig i valg af genre. Researchjournalistik byggende på samfundsvidenskabelige metoder vurderes fagligt meget højt f.eks. med Pulitzer og Cavingpriser, men kun en beskedent del af journalisterne beskæftiger sig jævnligt med denne form for journalistik. Denne form for journalistik benævnes investigative journalism, den belyser skjulte, komplekse, angribelige og ofte ulovlige forhold. Den anses for at være den genre, der bedst varetager pressens funktion som "samfundsvagthund" eller "den fjerde magtfaktor". Den bagvedliggende researchproces er meget omfattende og gør brug af flere forskellige kilder, af et stort analysearbejde og en særdeles grundig kildekritik (Meilby, 1983).

Det er i særdeleshed medieforskningen men også dokumentarprogrammer i radio og TV samt Information og Weekendavisen, der efter min mening

minder om de metoder, der anvendes indenfor samfundsvidenskaben. De fleste dagblade, radio og tv-udsendelser befinder sig midt i mellem videnskabelighed, underholdning og lidenskaber, mens Ekstra Bladet og BT er fikseret på sensationer, skandaler, popularisering, underholdning og subjektivitet, og derfor ikke kan karakteriseres som værende samfundsvidenskabelige - omend de beskæftiger sig med samfundsforhold. Jeg finder derfor, at det er absurdt at stille de to metoder skarpt over for hinanden, og endvidere mener jeg, at en domænevidenteori må tage højde, for at der kan være forskellige niveauer indenfor et domæne.

Valeur bringer et nyt og essentielt aspekt som objektivitet ind, som både Boesen og Parsigian mangler at forholde sig til. På det dybeste filosofiske niveau er det en problemstilling om, hvorvidt den videnskabelige viden er objektiv, eller om den beror på subjektive forhold. I almindelighed opfattes de videnskabelige metoder som objektive, og f.eks. indenfor naturvidenskaben og den empiricistiske forskning, er objektivitet et videnskabeligt krav, denne retning kaldes også objektivisme (Brier, 1994a). Indenfor journalistik og medieforskning har der været megen polemik omkring objektivitet i formidlingen, og ligesom der er mange forskellige definitioner på informationsbegrebet, er der også flere definitioner på objektivitet, mens der ifølge Hjørland (1994b) ikke har været tilsvarende diskussion om objektivitetsbegrebet indenfor informationsvidenskaben.

Føllesdal definerer objektivitet som

"en fremstilling f.eks. en afhandling, et fjernsynsprogram, en artikel er objektiv, hvis og kun hvis de meninger og holdninger, den skaber hos modtageren ikke ville forandres, hvis denne havde haft et fuldstændigt kendskab til sagen med alle oplysninger og alle alternative hypoteser" (Hjørland, 1994b, s.12).

Mens Kaarle Nordenstreng konstaterer, at man i daglig tale ofte forstår noget kompetent, autoritativt

og upartisk, noget der er fjernt fra lidenskaber og ensidighed. I medieforskningen måles graden af objektivitet ud fra, hvor upartisk og alsidig behandlingen af et givet emne er, ikke ud fra de pågældende nyheders sandhed (Nordenenstreng, 1979).

Sandhedsværdi er normalt også et videnskabeligt krav til objektivitet (Collin, 1990), d.v.s. at journalistisk objektivitet alt andet lige ikke er det samme som videnskabelig objektivitet. Og måske er objektivitetskravet indenfor journalistik i praksis umuligt?

Radio og TV- nyheder komparativeres indenfor medieforskningen f.eks. med dagspressen og regnes for objektive, når de placerer sig i midten af den politiske presseskala, og objektivitet opfattes de facto som lig med den journalistiske praksis, der dominerer i samfundet, og forskeren er værdirelativist. De samfundsmæssige værdimålinger betragtes ikke i forhold til den objektive sandhed, men ud fra hvordan de svarer til dominerende bedømmelsesprincipper i massemediene (Nordenstreng, 1979).

I næste afsnit følger en karakteristik af journalisters kildeanvendelse og IR- viden.

5. Journalisters anvendelse af kilder

Journalisters vigtigste kilder er mundtlige kilder - politikere, embedsmænd, organisationsansatte, informationschefer i store erhvervsvirksomheder samt korrespondenter i ind og udland. Kun i mindre omfang benyttes almindelige mennesker, og de optræder da som engangskilder. Det er vidner til begivenheder, ofre for problemer, parter i sager, samt mænd og kvinder der mærker følgerne af de beslutninger, journalisternes faste kildenet træffer. Formålet med at anvende disse kilder er at skabe identifikation (Meilby, 1983).

Erik Valeur kritiserer journalisters brug af mundtlige kilder

"almindelige danskere optræder overvejende i forbindelse med ulykkerne som døde eller tilskadekomne. Det er et nyhedsindustriens mærkværdige paradokser - at de mennesker, der er mediets egentlige interesse, kunderne, ikke selv har nogen adgang undtagen i ekstreme tilfælde... Et øjeblik absurditet drænede min hjerne for ord - for med mindre hun lænkede sig til et intercitytog eller antog en bedragerisk - til lejligheden fabrikeret - doktorgrad i et accepteret fag - ville hun ikke have nogen chance" (Valeur, 1993, s. 43-44).

Selvom Valeur overdriver, har han ret, og det kan efter min mening være fatalt både for den objektive journalistik, alsidigheden og den demokratiske proces i samfundet.

Desuden bruger journalister hyppigt kolleger, enten for at indhente specialviden om et område eller til hjælp for at komme videre med en sag. De mundtlige kilder kontaktes direkte - opsøgende journalistik - eller via telefon. Nye kilder kommer til andre falder fra (Meilby, 1992, s. 51). Journalister søger efter mundtlige kilder i skriftlige kilder som telefonbøger, Kraks Vejviser, Hof og Statskalenderen, Kommunal Årbog og Arbejdsmarkedets Håndbog. Og i forbindelse med en empirisk undersøgelse - byggende på kvalitative interview - foretaget af Fainburg (1994) konstaterer Dorte Plechinger, journalist på Politiken, at hun bruger husets eget elektroniske avisarkiv Poltxt til at søge efter mundtlige kilder, hvor hun primært bruger personnavne som søgeord.

De skriftlige kilder, som journalister benytter sig af, er primært pressemeddelelser, mødedagsordener, fagblade, tidsskrifter, aviser og telegrammer fra Ritzaus Bureau. Udover til research bruger journalister skriftlige kilder til at holde sig orienteret om, hvad der foregår i verden for at få en almen/paratviden. Journalister har dårligt kendskab til bøger, forskningsrapporter og betænkninger (Meilby, 1992).

I Fainburg (1994) bekræfter bibliotekarers ansat på medieområdet ovenstående, endvidere udtaler bibliotekar i Politikens Hus, Aase Andreasen, at nogle journalister er eksperter i litteratursøgning indenfor deres eget specialeområde, men når det gælder det brede overblik, har de ikke tjek på, hvor man finder hvad.

Informationssøgning i databaser hører traditionelt under bibliotekarens profession, men undersøgelser viser, at journalister, der har adgang til selv at søge, bruger databaser mere, end hvis de skal benytte databaser gennem et mellemled (Ward, 1991a).

I Politikens Hus har man afdelingen Politikens Informationsvirksomhed - Polinfo. I Polinfo, der har eksisteret som selvstændig afdeling siden 1983, er der ansat 14 journalister, hvoraf de 3 oprindeligt er uddannede bibliotekarer til at tage sig af husets databaser. Afdelingen producerer verdens næstældste avisdatabase Poltxt (den ældste er New York Times Information Bank) med avis og nyhedsstof. Basen blev oprettet som en erstatning for avisarkivet, der blev nedlagt i 1975, og siden 1983 har Poltxt været online tilgængelig for eksterne brugere.

Poltxt indeholder redigeret og forkortet nyhedsstof fra Politiken og Ekstra Bladet, 24 timers Nyhedsservice, der er sammensat af nyheder fra nyhedsbureauer som Reuters, Ritzau, Tass mm. samt de to fuldtekstdatabaser Politikens og Ekstra Bladets tre måneders base. Side om side med Poltxt findes databaser med alt stof fra Ritzaus Bureau, Ugebladet Ingeniøren, Statens Information, Politikens Årbog Hvem Hvad Hvor og FT Profile, der ejes af den britiske finansavis Financial Times (Schmidt, 1989 a; Schmidt, 1989 b). Ifølge Aase Andreasen og John Johansen foretages der en normativ vurdering af hvilke artikler, der er mest kvalitative og bevaringsværdige, og således er der en del artikler fra Ekstra Bladet, der ikke gemmes i Poltxt (Fainburg, 1994). Dette er efter min mening et brud med objektivitets og alsidighedskravet.

På Berlingske Tidende, BT og Weekendavisen har man en arkiv- og databaseafdeling- Avisdata, der bl.a. rummer en intern database. Avisdata rummer alt stof fra de trykte aviser fra 1990 og frem - dog ikke billeder, grafik og annoncer - i uredigeret form. Alle journalister har en pc'er, men Avisdatas medarbejdere foretager søgninger og research for journalisterne, og sender derefter artiklerne elektronisk til journalisterne. Endvidere er Det Berlingske Hus for to år siden begyndt at sælge Avisdata til eksterne brugere, hvoraf bl.a. DR og TV2 har adgang til basen; det har sidstnævnte også til Poltxt (Fainburg, 1994).

En undersøgelse udført af bibliotekarstuderende konkluderer,

"men til trods for at alle journalister i Politikens Hus har adgang til Poltxt, er det kun 1/3, der bruger Poltxt meget, 1/3 bruger basen indimellem, og 1/3 bruger basen sjældent eller aldrig" (Hasforth Holm, 1990, s.70).

Det kan have følgende årsager: Det er karakteristisk for den brugergruppe, der ikke benytter Poltxt, at de for en stor dels vedkommende tilhører den generation, der er i arbejde nu, og som ikke er opvokset med teknologi og ikke kunne drømme om at nærme sig en database, dette gælder også almindelig tekstbehandling. Der skal en mental forandring til hos disse journalister, før de ønsker at søge selv. Men især de nyuddannede journalister, samt journalistpraktikanterne er interesseret i at anvende databaser.

Det skyldes nok, at de studerende på Danmarks Journalisthøjskole siden 1991 er blevet undervist i litteratursøgning på skolens bibliotek. På 1. semester afholdes et introduktionskursus, der ikke kun er et litteratursøgningskursus i elektroniske baser, idet håndbøger og kartotekssystemer også bliver introduceret. De får undervisning i brugen af Poltxt, Sol og Internet. På 7. og 8. semester, når de skriver fagspecialer, får de et kursus i brugen af baser, der er specifikt relevante for deres speciale. De stude-

rende er ifølge bibliotekar Betty Olsen generelt meget positive over for at bruge databaser, og de er lærenemme, men de har svært ved at forstå databasernes tekniske formåener, f.eks. hvorledes man quitter (Fainburg, 1994).

Og ifølge Pernille Kofoed er databaserne heller ikke udformet til almindelige brugers behov men snarere til informationsspecialisternes. Desuden vil slutbrugerne grundet manglende rutine med søgeteknik udføre meget dyrere søgninger end de rutinerede bibliotekarer. I dag er langt de fleste databaser kun søgbare med kommandosprog (dette gælder også Poltxt red.). Selv om der i dag findes et standard søgesprog CCL - Common Command Language - bliver det kun anvendt af ganske få databaseudbydere. Slutbrugerne er således nød til at kende flere søgesprog, hvis de ønsker at anvende databaser hos forskellige udbydere (Kofoed, 1992).

Efter min mening ville et IR- system, som minder om Annelise M. Peitersens "Boghuset" (Ingwersen, 1992), der indeholder skønlitteratur for børn og voksne, også være mere anvendeligt for journalister end Poltxt, der som tidligere nævnt bygger på kommandosprog. "Boghuset" har en brugervenlig grænseflade - og kan karakteriseres som værende et supportivt system - hvor man via ikoner kan søge analogisk, endvidere kan man søge på emner, "der minder om"; det ville være operationelt for journalister.

I næste afsnit vil jeg opridse nogle potentielle arbejdsområder for informationsspecialister på medieområdet fremover.

6. Informationsspecialisters potentielle arbejdsområder på medieområdet fremover

Ved en konference afholdt i 1992 i Sverige for informationsspecialister ansat på medieområdet, på universiteter og journalisthøjskoler, diskuterede fagfolk informationsspecialisters fremtidige opgaver især med henblik på dagbladsområdet.

Den amerikanske forsker Nora Paret påpeger, (i en upubliceret konferenceartikel fra ovenstående) at adgangen til elektroniske avisarkiver fra hele verden og udviklingen af inhouse databaser vil få konsekvenser for informationspecialistens rolle. Hun tager udgangspunkt i amerikanske forhold, hvor ca. 80% af avisredaktionerne har adgang til biblioteks-databaser fra en terminal i redaktionslokalet (Paret, 1991), men hendes betragtninger, om informations-specialistens fremtidige roller kan også anvendes i dansk kontekst, da der også i Danmark er en stigende adgang til databaser i mediesammenhæng. Tidligere har de amerikanske forskere Jean Ward og Kathleen A. Hansen foretaget undersøgelser af hvor mange dagblade, der har implementeret elektroniske avisarkiver, og disse undersøgelser stemmer overens med Nora Paret (Ward, 1991a; Ward, 1991b).

Nora Paret inddeler informationsspecialistens arbejdsområder i en række funktioner, der alle vedrører samarbejdet mellem journalist og informations-specialist, og som er interessante, fordi de alt andet lige forøger informationsspecialisters kompetence-områder.

Den første funktion er informationsspecialisten som reporter/researcher. Journalistens styrke er kendskab til mundtlige kilder, mens informations-specialistens styrke er kendskab til skriftlige kilder og databaser. Tilsammen udgør de to kildetyper, som journalisten har brug for at få dækket sit emne fyldestgørende. Informationsspecialisten skal være træner d.v.s. hjælpe journalisten med at søge efter skriftlige kilder. I forbindelse med databasesøgning skal slutbrugeren selv foretage de simple søgninger; informationsspecialisten de komplicerede søgninger. Informationsspecialisten skal i højere grad end i dag vise journalisten, hvordan forkerte søgninger kan lede til forkerte resultater, og endelig hvilke informationskilder der er tilgængelige.

For det andet skal informationsspecialisten fungere som informationsredaktør. Dette indebærer, at denne konsulterer journalisten, når denne begynder sin

historie, hjælper med at fokusere på historiens koncept, besvarer spørgsmål, og leder journalisten på det rette spor med hensyn til kilder, hvad enten det er databaser eller mere traditionelle kilder. Biblioteket er et Clearinghouse, og informationspecialisten nærmest en research færdselsbetjent. Det er essentielt, at informationsspecialisten har overblik over hvilken research, der foregår, samt hvem der foretager denne.

En tredje funktion er evaluator og forhandlerfunktionen. Informationsspecialisten vil være den ideelle forhandler med databasesælgere, da denne har intensiv viden om dagbladsredaktionens specielle informationsbehov, og derfor har kendskab til hvilke databaser, der anvendes oftest. Endvidere har informationsspecialisten kendskab til databasemarkedet og prisniveau. Dette kræver vedligeholdelse af relationer med databasesælgere, samt at informationsspecialisten holder sig på højde med serviceforandringer på databasemarkedet.

For det fjerde vil informationsspecialisten kunne være databaseudvikler. Der vil være brug for at udvikle kundedatabaser, kronologiske baser over vigtige begivenheder og databaser over databaser indeholdende alle de informationskilder, som er tilgængelige. Denne database over databaser skal beskrive kilder, hvor de findes, og hvad de indeholder.

Endelig vil informationsspecialisten også fungere som systemanalytiker og systemintegrator. Når dagblade fremover også får databaser med grafik, tabeller og digitale billeder sammen med avisteksten vil informationsspecialistens opgave bestå i at designe et ultimativt databaseprodukt. For uden koordinering vil dagbladene ende op med forskellige systemer, der ikke fungerer sammen (Paret, 1992).

Ifølge Karl Knappskog vil implementering af teknologi på medieområdet kræve, at informationsspecialisten arbejder journalistisk lige såvel som ny teknologi kræver journalister, der dygtiggør sig indenfor elektronisk litteratursøgning og dokumenta-

tion (Knappskog, 1983). Og Helen Gjester, bibliotekar ved institut for journalistik i Oslo, er enig

"om ikke så længe vil disse opgaver (elektronisk litteratursøgning red.) blive foretaget af en ny faggruppe i avissammenhæng - en informationsformidler eller kildejournalist. Rekutteringsgrundlaget kan være bibliotekarer med viden og interesse for journalistik og journalister med interesse for research. Denne faggruppe vil ha specialkundskaber i specielt elektronisk litteratursøgning og indholdet i forskellige databaser" (Hoemsness, 1986, s. 28 oversat til dansk).

Ifølge Pernille Kofoed står bibliotekarerne ved en skillevej. Forsætter de med at betragte sig som en slags ekspedienter for andre, vil de snart være overflødiggjorte. Udviklingen går - som Paret også konstaterer - i retning af at brugeren selv anvender teknologi for at udføre deres arbejde. Vil de derimod udvide horisonten til at være informationsspecialister, der kan rådgive om informationssøgning etc., åbner der sig nye muligheder. For så længe man ser det som sin fornemste opgave at forsyne brugeren med exhaustiv og objektiv information, så har man ikke forstået hvilke udfordringer informationssamfundet stiller til informationsspecialisten d.v.s. informationsspecialisten skal foretage en selektiv bearbejdning af informationerne (Kofoed, 1992).

Pernille Kofoed kommer desværre ikke ind på, hvorledes informationsspecialisten skal foretage denne selektive bearbejdning. Jeg mener ikke, at en selektiv bearbejdning kan foretages uden domæneviden samt præcis viden om slutbrugerens informationsbehov. Endvidere ser jeg en fare i, at informationsspecialisten normativt vurderer, hvad der er værdifuld information, for det informationsspecialisten har kasseret af informationer, kan senere vise sig at være af essentiel værdi for slutbrugeren.

I forbindelse med konferencen i Sverige blev udviklingen af det elektroniske avisabonnement diskuteret. I USA er det allerede udviklet, og danske me-

diefolk mener, at aviser også udkommer elektronisk i Danmark indenfor en kort årrække, og fra år 2025 vil der være flere abonnementer på elektroniske aviser end på trykte. Et elektronisk avisabonnement vil eksempelvis kunne stykkes sammen af flere dele, således at man kan abonnere på flere aviser samtidig (Paret, 1992).

Erik Valeur (1993, s. 54-55.) mener, at en elektronisk avis vil kunne få positive konsekvenser for det journalistiske indhold i artiklerne. I dag bruger journalister megen tid på at skrive telegrammer af fra bureauerne og udformning af korte nyhedsartikler. Men med en elektronisk avis vil man kunne flytte nyhedsselekteringen fra journalisternes arbejdsdomæne over til læserne og på den måde spare den arbejdskraft, der lægges i at producere næsten ens udgaver af de samme nyhedshistorier på hvert enkelt medie. Journalisters ekspertise og arbejdskraft vil dermed kunne bruges til uddybende journalistik, baggrundsartikler med analyse, vægtning, forklaring og diskussion. På den måde vil journalisterne kunne genvinde det engagement, som mangler i nutidens journalistik. Han kalder sin mening for utopisk, fordi der er to essentielle forhindringer; nemlig konkurrencemomentet (aviser er bange for at gøre det modsatte af andre aviser) og tab af underholdningsværdi i nyhedshistorierne. Efter min mening er hans holdning interessant for mere dybdeborende journalistik og flere baggrundsartikler vil betyde mere research og dermed et øget behov for information og informationskilder, hvilket igen alt andet lige vil betyde et øget behov for informationsspecialister. Hans utopi, som jeg ikke finder utopisk, lagt sammen med Nora Paret, vil kunne betyde, at der er brug for informationsspecialister tilknyttet de forskellige specialredaktioner såvel som i en overordnet informationscentral.

Konklusion

Jeg har i nærværende artikel forsøgt at analysere domænet journalistik i en informationsvidenskabelig og informationsformidlingsmæssig kontekst.

Diskussionen af informationsbegrebet afslører ikke overraskende, at information er et særdeles komplekst og vanskeligt definerbart begreb. I forbindelse med journalistik er det dog vigtigt at fastholde, at et informationsbegreb må centrere sig om kommunikation mellem mennesker samt, at denne information må være forstået og modtaget. Det er vigtigt, at information betragtes i den kontekst, den anvendes.

Taylors (1968) karakteristik af informationsbehovets natur kritiseres for, at det ikke udvikler sig kontinuert "inde i hovedet", dels er det ikke primært behovet, der udvikler sig, men snarere erkendelsen af det problemområde, der giver anledning til informationsbehovet. Endvidere er det absurd, at informationsspecialisten via dialog med brugeren skal interviewe brugeren tilbage til Q2 og Q3, da man ved Q2 ikke kan udtrykke sit informationsbehov. Taylors fire stadier er svært anvendelige i forbindelse med journalister, da de som oftest på forhånd har kendskab til, hvilket emne de skal skrive om, samt på forhånd har konsulteret mundtlige kilder, d.v.s. at journalister kan udtrykke sig i kompromisbehov. I stedet er begrebet erkendelsesinteresser mere dækkende for journalisters informationsbehov, disse erkendelsesinteresser er bl.a. bestemt af forsknings/arbejdssituation, og de enkelte fags problemer og metodologi, og er af kollektiv art. Til at klarlægge disse kollektive informationsbehov, er domæneviden essentiel.

For Peter Ingwersen udgør domæneviden en del af den viden som både bruger og intermediær, som også kan være et IR-system, må være i besiddelse af, når der designes prototyper og brugervenlige grænseflader f.eks. i Mediatormodellen og et emneordssystem til Folketinget. Dog må denne domæneviden ses i perspektiv af den enkelte brugers kognitive strukturer, trods dette vil mediatormodellen kunne anvendes til design og evaluering af grænseflader.

Derimod er Birger Hjørlands udgangspunkt domæneanalyse, der inkluderer en videnskabsteoretisk,

sociologisk og historisk analyse af vidensdomæner af primært videnskabelig art, selvom Hjørland selv mener, at det er en generel teori, der kan dække skønlitteratur, musik og hobbylitteratur, dog finder jeg, at det er essentielt, at informationsvidenskaben betragtes i en sociologisk, videnskabsteoretisk og historisk kontekst.

For Søren Brier er domæneviden også central, men udgangspunktet er et andet, idet han tager udgangspunkt i naturvidenskaben og ud fra informationsteori og neuro-fysiologi bevæger han sig ind i kybernetikken, semiotikken og sprogfilosofien, men det er svært at vurdere, hvorledes denne teori kan anvendes i praksis indenfor domænet journalistik.

Journalistik er et meget sammensat domæne, som dækker over mange og differencerede niveauer. Indenfor medieforskningen mener man, at journalistik er en samfundsvidenskab, og det er da også især denne, dokumentarprogrammer i radio og TV samt i dagblade som Information og Weekendavisen, der kan karakteriseres som værende samfundsvidenskabelige, mens Ekstra Bladet og BT på den anden side er fikseret på sensationer og underholdning, og derfor ikke benytter en samfundsvidenskabelig metodik. Dog befinder den største del af journalistikken sig midt i mellem videnskabelighed og underholdning.

Et vigtigt aspekt i forbindelse med en diskussion af videnskabelighed er objektivitetsbegrebet; der er lige så vanskeligt at definere som informationsbegrebet. Den væsentlige forskel er, at indenfor videnskaben er det en empiricistisk retning, der stiller krav om sandhedsværdi, og kaldes objektivisme. Mens journalistisk objektivitet betragtes som upartiskhed og alsidighed, men i praksis er det svært at leve op til dette objektivitetsbegreb.

Journalisters vigtigste kilder er mundtlige, mens skriftlige kilder, og databaser benyttes i mindre grad. Journalister, der har adgang til selv at søge, anvender databaser mere, end hvis de skal benytte

databaser gennem et mellemlid, og det er især de unge og nyuddannede, der benytter databaser. De eksisterende fuldttekstdatabaser Poltxt og Avisdata, der indeholder de vigtigste skriftlige kilder for journalister, er svære at anvende, fordi søgesproget er baseret på kommandoer. I stedet ville et system som "Boghuset" have været mere anvendeligt for journalister p.g.a. en mere brugervenlig grænseflade.

I forbindelse med at der vil ske en stadig større adgang til elektroniske baser samt en sandsynlig udvikling mod et elektronisk avisabonnement på medieområdet, vil der være en række interessante arbejdsområder for informationsspecialister, f.eks. databasedesign, informationsredaktør og reporter, og dette vil kræve at informationsspecialisten arbejder journalistisk samt, at journalisten har kendskab til litteratursøgningsmetodik d.v.s. arbejder ud fra metoder, der minder om bibliotekarens.

Afslutningsvis vil jeg konkludere, at denne viden om en brugergruppes informationsbehov, arbejdsmetoder og kildebrug vil kunne anvendes til design af brugervenlige grænseflader og indekseringssystemer til denne brugergruppe, hvilket jeg har påtænkt i senere arbejder.

Litteraturliste

Baerentsen, B. C. og C. Suhr (1994): Reflektioner over informationsbegreber i relation til informationsvidenskaben. (Upubliceret). Kbh.: Danmarks Biblioteksskole.

Belkin, N (1978): Information concept for Information Science. Journ. of Doc, 34, p 55-85.

Blume, P. (1989): Juridisk informationssøgning: En praktisk introduktion til retssystemets kilder med grundtræk af retsinformatikken. 4. udgave. Kbh.: Akademisk Forlag.

Boesen, B. (1989): Få styr på udviklingen: journalistik år 2000. Århus: Danmarks Journalisthøjskole.

Brier, S. (1994 a): Videnskabens ø: Træk af moderne videnskabsteoris diskussion af forholdet mellem induktion, objektivitet og sandhed i videnskaberne med informationsvidenskabens som eksempel og særlig vægt på Popper og Kuhns teorier, Ålborg: Nordisk Sommeruniversitet. 2 rev. udg.

Brier, S. (1994 b): Information er sølv: Om muligheden for en pragmatisk informationsteori baseret på anden ordens kybernetik, semiotik og sprogspilsteori. Ålborg: Danmarks Biblioteksskole.

Buckland, M. (1991): Information and Information Systems. London: Prager.

Christensen, M. L. (1993): Hermeneutik - fortolkning og forståelse. Ålborg: Danmarks Biblioteksskole. Biblioteksarbejde nr. 41., 1. udgave, april 1994. s. 25-40.

Collin, F. (1990): Videnskabsfilosofi: Enhed og mangfoldighed i videnskaberne. Kbh.: Folkeuniversitetet, Museums Tusculanums Forlag.

Fainburg, L. (1994): Bibliotekar på danske dagblade: Om journalisternes arbejdsfunktioner, researchmetoder og kildebrug og bibliotekarernes arbejdsfunktioner og metoder i den forbindelse. (Hovedopgave). Kbh.: Danmarks Biblioteksskole.

Hasforth Holm, H.; Sørensen, B. (1990): Nyhedsinformation i databaser: fra producent til bruger. (Hovedopgave). Kbh.: Danmarks Biblioteksskole.

Hjørland, B. (1992): Informationsvidenskabelige grundbegreber. Kbh.: Danmarks Biblioteksskole.

Hjørland, B. (1993): Emnerepræsentation og Informationssøgning: Bidrag til teori på kundskabsteoretisk grundlag. Göteborg: Valfried (skrifter från Valfried, Publiceringsforening för inst. Bibliotekshögskolan vid Högskolan i Borås och centrum för Biblioteks og Informationsvetenskap vid Göteborgs Universitet).

Hjørland, B. og H. Albrechtsen (1994a): Towards a new horizon in Information Science: Domain-analysis, accepted 8. sept. 1994 for publication in Journal of American Society for Information Science, p. 1-46.

Hjørland, B. (1994b): Kvalitetsbegrebet i faglitteratur og videnskab. rev. udg., s. 1-38.

Hjørland, B. (1994c): Domæneanalyse: Alternativet til det kognitive paradigme. En kommentar til Dall og Havnø (1992). Ålborg: Danmarks Biblioteksskole. Biblioteksarbejde nr. 41., 1. udgave, april 1994. s. 65-70.

Hjørland, B. (1994d): BDI- Faget "Faglitteratur": Fortid, nutid og fremtid. Ålborg: Danmarks Biblioteksskole, Biblioteksarbejde nr. 42, s. 17-37.

Hoemsnes, T. E.; Malm, I. M. (1986): Udforming av avisens arkivtjeneste i forhold til journalisters informasjonsbehov (Hovedopgave). Oslo: Statens Bibliotekshøgskole.

Ingwersen, P. (1992): Information Retrieval Interaction: Taylor Graham, London.

Ingwersen, P. (1994): Systemudvikling i et in-house miljø: Folketingets emneordssystem som case-studie. Ålborg: Danmarks Biblioteksskole, Biblioteksarbejde nr. 41., 1. udgave, april 1994. s. 5-23.

Kofoed, P. (1992): Det elektroniske informationsmarked: En analyse af online databasernes historiske udvikling og fremtidige anvendelsespotentialer indenfor erhvervsmæssige og faglige sammenhænge (MSc speciale). Kbh.: Danmarks Biblioteksskole.

Machlup, F (1983): Semantic quirks in studies of information. In: Machlup, F & Mansfield, U. (ed) The study of Information: Interdisciplinary Messages. N.Y: Wiley, p. 641-671.

- Meilby, M.; Minke, K. (1983): Når sandheden skal frem: metoder i grundig journalistisk research. Kbh.: Borgen.
- Meilby, M. (1992): Ide og Research: Journalistik. 4 udgave. Århus: Danmarks Journalisthøjskole.
- Nordenstreng, K. (1979): Kommunikationsteori: Om massemedier, sprog og bevidsthed i samfundet. Kbh.: Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck.
- Paret, N. (1992): The role of the News Librarian: Past, present and future (upubliceret foredrag fra Sverige), May 1992, 9 p.
- Parsigian, E.K. (1987): News reporting: Methods in midst of chaos. I: Journalism Quarterly, vol. 468, n3, p. 721-730.
- Riis, J. F. (1993): Erkendelsesteori: En indføring. Kbh.: Folkeuniversitetet, Museum Tusculanums Forlag.
- Saracevic, T. (1992): Information Science: Origin, evolution and relations. Tampere, CoLIS Conf.. In: Conception of Library and Information Science, London: Taylor Graham, p. 503-516.
- Schmidt, J. (1989a): Databanker: kilder til Informationssøgning. Kbh.: Danmarks Biblioteksskole.
- Schmidt, J. (1989b): Online søgning i fuldtekstdata-baser. Kbh.: Referencen, 19 årg. nr.1. s. 26-29.
- Spang-Hanssen, H. (1974): Kundskapsorganisasjon, informasjonsgjenfinning, automatisering og språk. I: Kundskapsorganisasjon, informationsgenfinning. Seminar arrangeret 3.-7 december i 1973 i samarbejd mellom Norsk hovedkomite for klassifikasjon, Statens Biblioteksskole og Norsk dokumentasjonsgruppe. side 11-61.
- Taylor, R. S. (1968): Question - negotiation and information seeking in Libraries. USA: College and Research Libraries, 29, p. 178-194.
- Valeur, E. (1993): Stop Pressen. Ålborg: Amanda.
- Ward, J.; Hansen, K. A. (1991a): Journalist and Librarian roles, information technologies and news-making. I: Journalism Quarterly, vol. 468, n3, p. 491-498.
- Ward, J.; Hansen, K. A. (1991b): Information Technology changes in large Newspaper Libraries. I: Special Libraries, vol 82:4, p. 267-273.
- Winograd, T & Flores, F. (1987): Understanding computers and cognition. Alex Publishing Corporation, Norwood, New Jersey.